

Papervoorstel

Titel: De meervoudige positie van het vmbo in het Nederlandse onderwijsbestel
Auteurs: Anneke Westerhuis (Expertisecentrum beroepsonderwijs) & Elly de Bruijn (Universiteit Utrecht & Hogeschool Utrecht)
Divisie: Onderwijs en samenleving

Beknopte samenvatting (117 woorden)

In deze reviewstudie wordt de positie van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) geanalyseerd als deel van het onderwijsbestel zowel in relatie tot de eerste fase voortgezet onderwijs als in relatie tot de beroepsonderwijskolom. De dualiteit van het vmbo wordt beschouwd ten aanzien van ontwikkelingen in maatschappelijke doelen, keuze- en selectieprocessen, inrichtingskenmerken en deelnamepatronen. Er wordt een historisch perspectief gehanteerd, niet zozeer voor een descriptief overzicht maar om inzicht te krijgen in de ontwikkelingen. Aanvullend vindt een internationale vergelijking plaats met enkele onderwijsstelsels die dezelfde of juist andere kenmerken hebben. Is de meervoudige positie van het vmbo al dan niet herkenbaar in andere stelsels, welke horizontale en verticale verbindingen zijn elders aanwezig, hoe zijn deelnameontwikkelingen vervolgens te begrijpen?

Keywords

beroepsonderwijs, eerste fase voortgezet onderwijs, doorlopende leerwegen, onderwijsstelsel, onderwijsdeelnamepatronen

Uitgebreide samenvatting (959 woorden)

Een aanleiding voor deze studie is de zorg over de terugloop van de leerlingaantallen in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo (Neuvel & Westerhuis, 2013). Het doel is te proberen inzicht te geven in de positie van het vmbo als een meervoudig vraagstuk. In de doorstroomfunctie van het vmbo zijn drie aspecten te onderscheiden (De Bruijn, 2006). De eerste is dat in de loop der tijd, in de verbinding met het mbo, het vmbo een *beroepsvoorbereidende* functie heeft gekregen in plaats van een *beroepsopleidende*. De tweede is dat het vmbo, met het mbo en het hbo, de beroepskolom in het Nederlandse stelsel vormt. Het vmbo is de eerste schakel in een (verticaal) stelsel van beroepsgericht onderwijs. Naast de ontwikkeling van de kwantitatieve betekenis is daarmee ook de programmatische aansluiting, casu quo de onderwijsinhoudelijke en het pedagogisch-didactische concept, van deze kolom aandachtspunt in de positiebepaling van het vmbo.

Het derde aspect is dat het vmbo, met het praktijkonderwijs, havo en vwo deel uitmaakt van het voortgezet onderwijs. Als onderdeel van het Nederlandse voortgezet onderwijs kent het voortgezet onderwijs twee verschillende doeloriëntaties. De eerste is dat (de eerste fase van) het voortgezet onderwijs selectief moet zijn om leerlingen zo snel mogelijk in de goede 'kolom' te kunnen plaatsen. De tweede is dat het emancipatoir moet zijn om leerlingen de kans te geven het beste uit zichzelf te halen. Voor de positie van het vmbo betekent dit dat het naast de verticale oriëntatie op beroepsvoorbereiding, in de horizontale oriëntatie de inhoudelijke en pedagogisch-didactische aansluiting met andere vormen van voortgezet onderwijs moet vasthouden.

De huidige positie van het vmbo is de weerslag van pad-afhankelijke keuzes die in het verleden zijn gemaakt. In de woorden van Nieuwenhuis, Coenen, Fouarge, Harms, & Oosterling (2012) zijn veranderingen in het onderwijsstelsel niet het resultaat van tekentafelexercities, maar uitkomsten van beslissingen van beleidsactoren. Keuzealternatieven zijn ingeperkt door in het verleden gemaakte keuzes. De geschiedenis van het stelsel laat zien welke problemen in het verleden hebben gespeeld en tot welke keuzes dat heeft geleid. Anders gezegd: zijn de problemen die we nu ervaren nieuw of zijn problemen al eerder gesignaleerd? Tot welke ingrepen heeft dat (toen) geleid?

Het vraagstuk is onderscheiden naar vier thema's:

- De inrichting van de eerste fase van het voortgezet onderwijs in relatie tot maatschappelijke veranderingen;
- De samenhang tussen de onderwijskundige inrichting van de eerste en tweede fase van het voortgezet onderwijs;
- De ontwikkeling van de deelname aan het vmbo in relatie tot de deelname aan havo en vwo en de doorstroom naar het mbo en het hbo;
- Externe invloeden op de verdeling van leerlingen in het voortgezet onderwijs.

De analyse kent een historisch en een internationaal vergelijkend perspectief. De tijdperiode is die van het ontstaan van het vmbo als schoolsoort in het midden van de jaren negentig tot nu, maar met een terugblik naar de periode vanaf de Mammoetwet vanwege de vooruit schaduwendende effecten.

Als referentielanden zijn gekozen: Duitsland, België/Vlaanderen, Denemarken en Engeland. De twee eerstgenoemde landen kennen – net als Nederland – een sterk gedifferentieerd voortgezet onderwijs naar niveau en inhoud en een relatief grote deelname aan het beroepsonderwijs. Denemarken is interessant vanwege de grote instroom in het secundair beroepsonderwijs, voorafgegaan door een voorbereidende fase waarin beroepsgerichte en algemeen vormende inhouden niet in aparte schooltypen gescheiden zijn. In Engeland is deze mogelijkheid met de curriculumhervorming in het onderwijs voor 14- tot 19-jarigen daarentegen sinds kort mogelijk: leerlingen in deze leeftijdscategorie kunnen een onderwijsroute uitstippelen in een keuze van algemeen vormende óf beroepsgerichte *units*.

Via Google Scholar en aanvullende sneeuwbalmethoden is gezocht naar onderzoeksrapporten op de vier genoemde thema's; voor onderwijsdeelnamepatronen is tevens gebruik gemaakt van landelijke databanken.

Het beeld van het vmbo is tamelijk gefragmenteerd. Naast integrale studies op bestelniveau (Bronneman-Helmers, 2011) en recente studies naar specifieke thema's op stelselniveau (Timmermans, Kuyper, & Van der Werf, 2013), zijn er ook recent enkele studies over het vmbo zelf verschenen (Van der Waals & Van Schaik, 2013; Van der Wolf & Huizenga, 2011; Van Schoonhoven & Studulski, 2009). Er zijn echter evidente gaten. Zo bleek het werk van Van der Sanden en collega's over de pedagogisch-didactische vormgeving van het vmbo uit het begin van deze eeuw het meest actuele overzicht te zijn (vergelijk De Bruijn, 2006b). De reviestudie wil een bijdrage leveren aan kennis over de ontwikkeling van het vmbo in relatie tot vraagstukken die gerelateerd zijn aan de specifieke positie van dit onderwijstype in het Nederlandse onderwijsbestel.

De analyse wordt op dit moment nog uitgevoerd maar is afgerond in februari zodat de gegevens tijdig beschikbaar zijn.

Referenties

- Bruijn, E. de (2006a). *Adaptief beroepsonderwijs. Leren en opleiden in transitie*. Oratie. Utrecht/'s-Hertogenbosch: Universiteit Utrecht/ CINOP Expertisecentrum.
- Bruijn, E. de (2006b). Over het fundament van de beroepskolom en de potentie van het VMBO. In J. Franchamps (Ed.). *Ergens goed in worden. Johan van der Sanden en zijn Beroepsonderwijs*. (pp. 43-51). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Bronneman-Helmers, R. (2011). *Overheid en Onderwijsbestel; Beleidsvorming rond het Nederlandse onderwijsstelsel (1999-2010)*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Neuvel, J., & Westerhuis, A. (2013). *Stromen en onderstromen in vo, mbo en hbo; ontwikkelingen in de leerlingenstromen door het Nederlandse onderwijsstelsel*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Nieuwenhuis, L., Coenen, J., Fouarge, D., Harms, T., & Oosterling, M. (2012). *De creatie van publieke waarde in het middelbaar beroepsonderwijs. PROO Review studie*. Den Haag: NWO PROO.

Schoonhoven, R. van, & Studulski, F. (red) (2009). *VMBO in perspectief. Een overzicht na tien jaar vmbo*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Timmermans, A., Kuyper, H., & Werf, G. van der (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen; voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering*. Groningen: GION.

Waals, J. van der, Schaik, M. van (Red.) (2013). *Het vmbo van dichtbij. Bewegen tussen theorie en praktijk*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Wolf, K. van der, & Huizenga, P. (Red.) (2011). *Het Nederlandse Beroepsonderwijs: valt daar iets te doen?* Antwerpen-Apeldoorn: Garant.